

PROJEVY VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH V LETECH 1917–1918¹

Jan Krlín

Rok 1917 se měl v představách obou válečných táborů, tj. Dohody a ústředních mocností stát rozhodujícím pro dosažení konečného vítězství. Pro vývoj situace na frontách byla významnou událostí únorová revoluce v Rusku 25. února 1917, (podle starého stylu) která de facto znamenala vyřazení carského Ruska z války. Neméně důležitým faktorem zásadním způsobem ovlivňujícím situaci byl vstup USA do světového konfliktu, který byl mj. reakcí na vyhlášení neomezené ponorkové války vilémovským Německem dne 1. dubna 1917. Rusko se sice na požádání západních Spojenců pokusilo v červenci 1917 o ofenzívu v Haliči, ale jediným úspěchem této akce byl průlom fronty jednotkami Čs. brigády v bojích u Zborova, který však nebyl rozpadající se ruskou armádou využit. Následná německá ofenzíva znamenala konec všem nadějím na obnovení akceschopné východní fronty. Ústřední mocnosti uvolněné jednotky z východu použily na dalších frontách. Bylo to v Itálii při úspěšné operaci u Caporetta v listopadu 1917, kde se jim podařilo zasadit těžký úder italské armády, a na Západě, kde nedosáhly rozhodujícího úspěchu. Na francouzskou frontu přicházely nové oddíly americké armády a ústředním mocnostem sužovaným navíc hospodářskou blokádou se nedařilo dosáhnout rozhodujícího obratu. Změnu neznamenala ani říjnová revoluce v Rusku a následný brest-litevský separátní mír mezi sovětským Ruskem a ústředními mocnostmi 3. března 1918, který uvolnil další desítky a statisíce německých a rakouských zajatců z ruských zajateckých táborů.

Rok 1917 znamenal také pozvolný obrat ve vnitropolitickém životě Rakousko-uherska. Po loajální adrese Českého svazu z 30. ledna 1917 se čeští politici představitelé stávali odvážnější po ruské únorové revoluci. Českou politiku výrazně povzbudil a inspiroval Manifest českých spisovatelů ze 17. května 1917. Nový císař Karel I. prosazoval také liberálnější politiku: 2. července udělil amnestii civilistům odsouzeným za politické delikty (včetně některých českých politiků) a 30. května 1917 otevřel znovu Říšskou radu. Výrazem rostoucího sebevědomí české politiky byla i Tříkrálová deklaráce ze 6. ledna 1918, která zdůrazňovala, i v duchu ruské říjnové revoluce, právo národů na sebeurčení. Roku 1918 se již pátým rokem trvající světová válka pomalu blížila ke svému konci. Na západní frontě, po nezdařené poslední německé ofenzívě v létě 1918, pozvolna přecházela strategická iniciativa na stranu Spojenců. Podobně tomu bylo i na italské frontě, kde se rakousko-uherská armáda rozpadala a taktéž na balkánském bojišti, kde byly státy Dohody na postupu a Os-manská říše s Bulharskem stály těsně před zhroucením.

¹ Citace z anonymních dopisů, letáků a napsíů uváděné v textu byly ortograficky upraveny.

V bolševickém Rusku, zmítaném občanskou válkou, 14. května 1918 v Čeljabinsku došlo k ozbrojenému vystoupení československých legií proti sovětské moci. Boje probíhaly v Povolží a na rozlehlých prostorách Sibíře zejména o ovládnutí transsibiřské magistrály. Úspěch československých jednotek na Sibíři významně pomohl Československé národní radě v Paříži pod vedením T. G. Masaryka, který osobně s intervencí na počátku nesouhlasil, k diplomatickému uznání západními Spojenci – 29. června Francií, 9. srpna Velkou Británií 2. září USA, 9. září Japonskem a 10. října Itálií. V císařském Německu byla situace zralá na revoluci, zatímco jeho slabší spojenec Rakousko-Uhersko, zmítaný národnostními, politickými, sociálními i hospodářskými problémy a rozkladem armády, se nacházel na prahu rozpadu. V průběhu roku 1918 se všechny složky domácího i zahraničního odboje v českých zemích sjednotily na platformě nezávislého československého státu. Pokračovala také spolupráce s politiky ostatních utlačovaných národů monarchie, jejímž výrazem bylo např. okázalé přivítání zástupců všech tzv. potlačených národů monarchie v čele se Slováky, Jihoslovany a Poláky na oslavách Národního divadla v květnu 1918. Znamením toho, že český domácí odboj vstoupil do své vrcholné fáze, bylo provedení reorganizace Národního výboru 13. července 1918 v Obecním domě v Praze a jeho přejmenování na Národní výbor československý, čímž byl de facto ustanoven nejvyšší orgán zákonodárné i výkonné moci budoucího státu. Byly ustanoveny komise a několik odborů – ústavní, sociálně politický, hospodářský, branný, jejichž členové se mezitím intenzivně připravovali na potencionální převzetí státní moci.

Následující téma bylo zvoleno po práci na „seriózním“ sborníku a registáři k první světové válce ve snaze po malém osvěžení. Ať posoudí sám čtenář, zda se jedná o dějiny všední či nevšední. Stranou jsou ponechány teoretické problémy malých nebo velkých dějin, jde o jakousi „poezii lidovou“. Projevy veřejného mínění ke konci první světové války byly, jako v kterémkoliv časovém horizontu, skromně řečeno, zajímavé. Posud'te sami.

Cílem tohoto článku je především zaměřit se ne na významné politické události v tomto období, tedy na stávky, demonstrace, hladové bouře, nýbrž na jejich odraz ve veřejném mínění obyvatelstva v českých zemích na základě dochovaných materiálů ve Státním ústředním archivu v Praze, především ve fondech Prezídium policejního ředitelství Praha 1916–1940 (včetně Hlavní ústředny pro obranné zpravodajství 1916–1918) a Prezídium Ministerstva vnitra.

Mezi historiky, kteří se ve svých pracích zajímají těmito dějinami každodennosti, uvádím z českých J. Petráně, P. Vošahlíkovou a J. Kroutvora, z autorů cizích J. Kocku a Francouze M. Ferra. Článek se pokouší analyzovat veřejné mínění v českých zemích, zvláště v Čechách ve sledovaném období – tj. 30. květen 1917–28. říjen 1918 – na základě svým způsobem svérázných pramenů písemné povahy anonymů, letávků, příp. cenzurovaných dopisů. Mezi tématické okruhy, jež jsou nejvíce frekventovány v uvedených excerpovaných fondech, náleží především nejvíce otázky, týkající se nejpálčivějšího problému této doby – nedostatků v zásobování. Postihovaly sa-

možřejmě především nejchudší vrstvy obyvatelstva, obzvláště dělnictvo ve velkých městech. Pisatelé dopisů obviňovali různé úřední činitele z neřešení tohoto důležitého úkolu. Druhým nejrozšířenějším tématem je ukončení války, přičemž jako vzor vhodný následování jsou uváděny ruské revoluce. Jinou významnou záležitostí jsou otázky týkající se česko-německých a česko-rakouských vztahů i poměru českého národa k habsburskému domu.

Pro stať byly v převážné míře využity dokumenty z fondu Prezidium policejního ředitelství Praha 1916–1940 (dále PP). Policejní ředitelství v Praze bylo zřízeno na základě dvorského dekretu císaře Josefa II. roku 1785. Jeho organizační a věcná příslušnost byla však ustanovena až na základě předpisů o organizaci policie – vyhláška č. 142/1850 z. z. země České. Na základě rozhodnutí císaře podle vyhlášky č.35/1851 z. z. země České bylo utvořeno městské hejtmánství a policejní ředitelství v Praze. Název úřadu zprvu kolísal, teprve císařským rozhodnutím ze dne 24. července 1852 byl určen jeho trvalý název. Prezidium policejního ředitelství vykonávalo dohled a řídilo veškerou exekutivní službu v pražském policejním obvodu, nařizovalo bezpečnostní opatření v případě veřejných projevů a demonstrací a zprostředkovávalo styk s nadřízenými úřady a zastupitelstvy cizích států. Kromě toho vyřizovalo personální agendu policejních zaměstnanců, záležitosti týkající se politické spolehlivosti osob, ucházejících se o přijetí do státní služby aj.

Pod signaturou (dále jen sg.) A 15/1 jsou vloženy dopisy, písně, letáky proti vládě, válce, významným představitelům státu apod. Pod sg. D/18 jsou soustředěny dopisy hlavně politického charakteru důležitým osobám státního veřejného i hospodářského života. Uvádím je, jak jsou řazené ve fondu, ne podle významu těchto osobností. Anonymy jsou adresovány např. pražskému policejnímu řediteli a vládnímu radovi Dr. O. Kunzovi (1917–1918) – D/18/1 a D/18/8, pražskému starostovi JUDr. Karlu Grošovi (1917) – D/18/2, Dr. Františku Soukupovi a Právu lidu (1917) – D/18/3, Dr. Emilu Kolbenovi (1917) – D/18/5, českému místodržiteli hraběti M. J. von Coudenhove (1917–1918) – D/18/7, císaři Karlu I. (1917–1918) – D/18/9, Ringhoferově továrně a českému místodržiteli (1917) – D/18/11, policejnímu komisařství na Královských Vinohradech (1918) – D/18/13.

Součástí fondu je i spisová pozůstalost Hlavní ústředny pro obranné zpravodajství 1916–1918 (dále PP Hst). Roku 1915, z důvodů napjaté situace, vyvolané válečnými událostmi, byla agenda, která se týkala např. špionáže nebo vlastizrady, odloučena od vlastní agendy prezidia Policejního ředitelství, které se jí zabývalo doposud. Spisy byly ukládány zvláště s razítkem „PP Hst/ Präsidium der k. k. Polizei-Direktion als Haupt-Stelle für den defensiven Kundschaftsdienst“ (Ředitelství ústředny pro obranné zpravodajství). Činnost ústředny skončila s koncem první světové války v roce 1918.

Obsahem dokumentů jsou záležitosti, týkající se dezertérů, repatriantů, politicky nespolehlivých osob, konfidentů, špiónů, anarchistů, ale i protistátní literatury, de-

monstrací a nepokojů. Pozoruhodné jsou např. anonymní dopisy a nápisy, obrazy, fotografie, brožury a dopisy schvalující odsouzení českých poslanců. Zpracovány byly sg.: H/1/15, H/1/25 a M/11/6.

Pro potřebu článku byl dále excerpován fond Prezidium Ministerstva vnitra Vídeň (1848–1918) (dále PMV/R). Písemnosti ze sledování říši nepřátelského hnutí ve vnitrozemí obsahuje sg. 22 gen., kde se nacházejí mj. spisy týkající se smýšlení a postoje obyvatelstva, týdenní hlášení o protistátních a protiválečných projevech na Moravě a ve Slezsku, a o sledování, vyšetřování a stíhání protistátní činnosti, podobně v sg. 22 Böhmen a sg. 22 Mähren. Také je důležitá sg. 41/2, kde jsou zprávy o případech špionáže, velezrady a urážky císaře, a o vyšetřování, trestním a soudním stíhání pachatelů, zprávy o anonymních výhrůžných dopisech císaři a vysokým státním úředníkům a o pátrání po pisatelích.

Ředitelství pošt a telegrafů 1763–1944 (dále ŘPT) bylo ústředním úřadem pro Čechy, zajišťujícím poštovní a telegrafní provoz. Je významným zdrojem informací k dějinám poštovní a spojové služby. Fond poskytuje i množství materiálu k vývoji dopisní cenzury. Důležité jsou sg. Mob 6–8, Mob 10 a Mob 88, týkající se sledování korespondence politicky nespolehlivých osob za první světové války, spolupráce poštovních a politických úřadů a také cenzury korespondence a podezřelých telegramů.

Zajímavý je i fond Vrchní státní zastupitelství (dále VSZ). Státní zastupitelství vzniklo v rakouských zemích v souvislosti s rozsáhlou reorganizací soudnictví po roce 1848 jako úřad veřejné žaloby na základě císařského nařízení ze 14. června 1849. Státní zastupitelství v Čechách poté vzniklo podle císařského nařízení z 26. června 1849. K dalším změnám soudnictví v Rakousku došlo v období bachovského absolutismu. V Čechách nová organizace justice vstoupila v platnost 26. května 1855 na základě kabinetního listu z 31. prosince 1851. Uvedený fond je jedním z nejdůležitějších pramenů pro vývoj společenských poměrů v Čechách za první světové války. Důležité je inv. č. 281, sg. III c – Demonstrace a výtržnosti, ve které se nacházejí např. spisy, týkající se hladových nepokojů, souvisejících se špatnou zásobovací situací za první světové války, nebo inv. č. 282, sg. III c – Výtržnosti národností, sociální a náboženské. Uvedená sg. obsahuje zprávy státních zastupitelství o postupu trestních řízení zavedených proti účastníkům pouličních výtržností, vzniklých z výše uvedených důvodů.

Tematicky lze rozdělit excerpované letáky a anonymy i nápisy a sledování výroků a událostí na několik skupin. Jednou z nich je vztah obyvatelstva k válce a významným polickým událostem té doby. Mezi uvedenými je např. velezrádný nápis „Mně už nemá žádný rád, prohráli jsme Bělehrad, leze nám to na hlavu prohrajeme Moravu, leze nám to na paty prohrajeme Karpaty“. z 18. ledna 1917. Dále patří do uvedeného souboru zprávy o výskytu velezrádných letáků v české řeči i výhrůžný anonymní dopis pražskému primátoru JUDr. K. Grošovi, v textu kromě hrozby likvidací primátorovi je též chváleno carské Rusko. Zajímavý je zadržovaný dopis E. Han-

zlíčka z Vichova v Čechách adresovaný J. Kovalovi do Brazílie, v němž si stěžoval na drahotu základních životních potřeb a psal mu o neúspěchu německé armády na francouzské frontě a o porážkách ústředních mocností na bojištích vůbec. Pisatel vyjádřil přesvědčení, že Rakousko-Uhersko válku prohraje a poté se rozpadne se na národní státy. V dalších anonymech je možno se dočíst o stížnostech na spojenecké Německo a drahotu potravin i o názorech jejich autorů na to, že válka je stejně prohraná. V jiných dopisech jsou protesty proti perzekuci českého národa, věznění českých poslanců a rozpuštění českého zemského sněmu i Říšské rady. Autoři prezentovali své návrhy na uzavření míru, stěžovali si na hlad: „Ať už se naše (sic!) nešťastní bojovníci zbaví vši (sic!) a hladu na frontách“. Podobně hrozil zoufalý učitel, který byl odveden na frontu, tím, že zastřelí místodržitele. Bylo vyhrožováno místodržiteli, neustále se objevuje nenávist k válce.

Stále se opakuje motiv vyhrožování místodržiteli svržením celé vlády po způsobu Ruska, stížnosti na hlad, urážky „feudálně-klerikální-agrární čeládky s Vilémem II. a Tiszou, která je neštěstím Evropy a lidstva“. Za nespravedlnost je označováno věznění Dr. F. Adlera.

Zvláštní je anonym, jehož pisatel tvrdil, že prý arcikněžna (správně arcivévodkyně) Valérie chce svrhnout císaře Karla I. z trůnu. Je doplněn urážkami „pokryteckých Prajzů“ a obligátními nadávkami pražskému starostovi a vyhrožováním mu fyzickou likvidací i výhrůzkami o možné vzpouře dělníků a provoláváním slávy Rusku.

Strážník Václav Hamouz dne 8. ledna 1917 uviděl na dřevěném plotě proti domu č. 316 v Holešovicích následující nápis: Marie Theresie (sic!) prohrála Slezsko, ten pacholek prohraje všecko (sic!).“ Dne 6. března 1917 našel strážník Gottlob Janoušek na zdi pisoárů v Bolzanově ulici inkoustem napsaný nápis „Hanba Němcům – Sláva Rusům“ Ať žije Rusko? Ať zhyne Německo“(sic!).

Na otevřených pisoárech na náměstí Jiřího z Poděbrad na Královských Vinohradech spatřil dne 23. března 1917 strážník Rudolf Želina tato hesla napsaná křídou: „Kam se Německo na Čecha“ „Německo leze ke kříži“ „Chvála Rusům“ „Rusové nedejte se“ „Hanba Německu“ „Vilém německý je vůl korunovaný“ „Vůl je Vilém“ (sic!). 2. června 1917 objevil nadstrážmistr J. Smetana na plakátu firmy Renn na rohu Budečské a Slezské ulice na Královských Vinohradech inkoustem napsána velezrádná slova „Doražte chcípající Rakousko!!“

Podobně dne 9. června 1917 byl objeven ve Vršovicích na plakátu stejné firmy černou tužkou psaný velezrádný nápis „Dejte nám mír“ „Pryč s císařem“. Plakát byl poté c. k. strážníkem V. Krajícem odstraněn. Je tu také formulována výzva k vojákům – soudruhům, kteří mají v ruce zbraň k revoluci. „Ať žije Liebknecht a Adler! Pryč s Despoty!“ (sic!) Tento leták byl nalezen J. Krčkovou na mostě Císaře Františka Josefa I. dne 24. dubna 1917 před šestou hod. ranní.

V prostorách pražského Karolina byl nalezen velezrádný leták určený studentům s výzvou, aby svrhli tyrany a byli si vědomi svého historického poslání. Vraždou

bylo vyhrožováno rakouskému ministerskému předsedovi hraběti Jindřichu Clam-Martinitzovi. Pisatel sděloval, že si společnost dobrodruhů pořádá labužnické hostiny a zatím tisíce lidí umírají na frontě a doma zase hladu. Také uváděl, že hraběte JUDr. Karla Stürghka zabil soudruh a hraběte Jindřicha Clam-Martinitze zabije zas národní sociál, a to do 1. září 1917. Dne 25. února 1917 na pisoáru kláštera v pražských Emauzích objevil nadstrážmistr A. Ležák velezradný nápis „Kluci kněžský at' jdou též na vojnu, až to Rusko porazí, bude po klerikálech, hanba Rakousku, Německu. Sláva Rusku třikrát sláva, sláva, sláva, to se Vám nevyplatí!“ Text byl podle policejního hlášení pravděpodobně napsán neznámým vojákem. V jiném spise nacházíme upozornění na firmu, která má malými písmeny tištěno „ruská“ pod jejím vývěsním štítem s názvem „Café National“.

Specifický obsah má korespondenční lístek nalezený K. Holcem tč. obchodním cestujícím dne 4. listopadu 1917 ve Spálené ulici „Chtěl by lítat, nemá peněz na benzin. upisujte, když to neprojedem. Vzhůru do Německa na Viléma a bude po všem“. Pracující byli vyzýváni, aby pracovali jen tolik, co dostanou potravin. Je vyhrožováno místodržiteli, že je lump a vyletí do povětří. Byl objeven nápis v továrně v Praze, odsuzující císaře Viléma a další vedení války. Nápis „At' zhyne Císař Vilém“ byl nalezen v Praze III. v domě č. p. 576 dne 18. května 1917.

Jiné udání varovalo, že v Praze u Eliščina mostu, kde se říká „Na Rybníčkách“, se pořádají každý večer štvavé schůze žen, které pronášejí projevy proti místodržiteli. Pisatelka uvádí, že místodržitel za válečné projevy nemůže a žádá o vypátrání této skupiny osob. Další leták obsahuje výzvu k míru „V Brucku mají vojáci hlad, lihají (sic!) na holé zemi a mají vši“. Následuje opis letáku oslavujícího vítězství států Dohody nad Němci na Marně. Jiný leták, oznamuje, že na podzim přijdou Čechoslováci přes Ukrajinu osvobodit české země s přípisem ze dne 17. července 1918.

Vrchní strážník V. Hamauz během pochůzky objevil na zdi domu č. p. 673 /VII nápis napsané křídou „Mír nám dej Karle pitomej blbej“ a „Císař Karel je vůl“. Anonymní dopis z roku 1916 zasláný starostovi města Prahy JUDr. Karlu Grošovi a postoupený pražskému policejnímu ředitelství vyhrožuje starostovi, vládnímu radovi Dr. O. Kunzovi, místodržiteli hraběti M. J. von Coudenhove a arcibiskupovi P. Huynovi, i „ostatním pánům na radnici“ atentátem. Podepsán je revoluční spolek s hesly: „Sláva Adlerovi!“ „At' žije Liebknecht!“ Císaři Karlu I. byly adresovány dopisy mj. vyhrožující mu fyzickou likvidací, pokud zahájí ještě nějakou ofenzívu a neuzavře mír, s připomínkou, že má na frontu poslat své děti. V této skupině se nalézá i německy psaná výzva k pracujícím, která nabádala k ukončení války a svržení kapitalismu, za mír a svobodu.

Další spis se týká nápisů na železničních vagónech. Např.: c. k. hraniční kontrola ve Feldkirchu zaslala dne 21. června 1918 Policejnímu ředitelství v Praze přípis oznamující, že na vagónu firmy Isidor Schmidt, Propírka kaolínu, Horní Bříza, Čechy, byl nalezen nápis „Nieder mit Deutschland“.

Zajímavá je zpráva okresního četnického velitelství v Mladé Boleslavi ze 7. října 1918. Při taneční zábavě v Horní Stakoři se vyjadřovali V. Urban ze Studénky a A. Veverka na adresu dvanácti italských válečných zajatců, kteří byli také přítomni na zábavě: „Co byste jim nepřál, vždyt to jsou lidé jako my“. Podle hlášení dne 14. července 1918 neznámý muž v žaketu cestující ve vlaku na trati Kolín-Smrdov prohlášoval česky, že lidé jsou hladoví a válka musí přece rychle skončit. Zpráva o této události je od důstojníka F. Hartmanna. Následuje zpráva o velezrádných řečech českého strojvedoucího a českých vojáků ve vinárně Globus v Celetné ulici v Praze dne 25. srpna. – zpráva je z 31. srpna 1918 od tajného policisty podepsaného jménem Hidu.

Ve spisech je možno se i seznámit s opisem hymny Čechoslováků i s oběžníkem upozorňujícím na činnost českého revolučního kroužku a jeho spolupráci s anglickým důstojníkem příjmením Boyle v rumunském Iasi/Jassy/ z 15. září 1918 i dalším oběžníkem týkajícím se existence „zelených gard“ (kádřů) z 10. srpna 1918, jež prý sledují stejné cíle jako rudé gardy v Rusku. Jednalo se asi o šest tisíc mužů. Je tu i zpráva o bratření Čechů a Maďarů v hostinci u Zelené Brány v Praze-Střešovicích i další o panslavistické agitaci v Brně – z 3. srpna 1918 s přiloženým seznamem podezřelých osob.

Armády se týkají letáky, falšování dovolenek a sledování zajatců, vracejících se domů. Je tu i oběžník o nepřátelských tiskovinách s přiloženým německým a českým textem letáku vyzývajícího vojáky, aby se nechali na italské frontě zajmout, že se budou moci dosytosti najíst bílého chleba, dobrého masa, budou umístěni v pohodlných bytech a v klidu vyčkají konce války a poté se vrátí ke svému rodnému krbu. Podobně jinde byli čeští vojáci upozorňováni na velkou spojeneckou ofenzívu na Západě, že je čas na husitské války. Leták je doplněn o informace o utváření české a slovenské armády v Rusku. Připojeno je také hlášení o nálezů gumového vojenského balónu i opis letáku „panstvu a národu Německa a Rakousko-Uherska od občanů, důstojníků a vojáků svobodného Ruska“ s výzvami ke svržení panovnických dynastií a uzavření míru. K dispozici je i zpráva o jednání představitelů socialistických stran, mj. i ze zemí ústředních mocností v Kristianii (Oslu) o uzavření míru – 4. srpen 1917. Také se tu nachází hlášení o zachycení gumového vojenského balónu v Litomyšli – 30. srpna 1917. V opise česky psaného letáku Československé národní rady v Paříži se uvádí, že československé jednotky již bojují na všech frontách a je doporučováno, aby se čeští a slovenští vojáci vzdávali italské armádě, že konec války a následný rozpad monarchie se již rychle blíží. Přípis ze 30. listopadu 1917.

Objevily se informace o bolševických letáčích z Dánska v monarchii a bolševické agitaci mezi sociálními demokraty v monarchii z ledna 1918. K uvedené problematice se vztahuje i opis prohlášení českých válečných zajatců v Rusku českých a slovenským dělníkům a vojákům v Rakousko-Uhersku, v němž byli vyzýváni k podpoře říjnové revoluce, československé sociální demokracie a podpoře míru bez anexí a náhrad – Kyjev 9. prosince 1917. Téhož se týká popis prohlášení otištěného v ruských Izvestijích 11. prosince 1917. – Praha 25. února 1918 i upozornění Prezídia minis-

terské rady na rozšiřování bolševických letáků v jazycích národů ústředních mocností z 12. března 1918.

Významný je přípis c. k. armádního velitelství z 21. března 1918 s přiloženým výtiskem Československého vojáka (r. I. z 15. prosince 1917), ve kterém českoslovenští dobrovolníci v Rusku konstatovali své odhodlání rozejít se s habsburskou dynastií a vytvořit nezávislý československý stát a za žádných okolností od tohoto cíle neustoupit. Zároveň vyjádřili plnou podporu Československé národní radě v čele s prof. Masarykem – 4. června 1918. Je zde upozornění PMV/R na letáky ze sociálně demokratické konference v Haagu určené rakouským ženám – červenec 1918 a upozornění taktéž PMV/R z července 1918 na revoluční propagandu v armádě prostřednictvím letáků, ve kterých byly formulovány výzvy k revoluci ve střední Evropě, a ke svržení vlády pánů, fabrikantů, válečných vykořisťovatelů, ke skončení s válkou a osvobození všech národů a národností s podpisem: „revoluční vojenský výbor“.

C. k. Policejní ředitelství v Brně upozorňovalo na výskyt letáků v srbochorvatštině, polštině a češtině, jež nabádaly k rozbití monarchie a jejímu přetvoření na národní státy. Dle spisu je rakousko-uherským ministrem zahraničí hrabětem O. von Czerninem nazýván T. G. Masaryk „hanebnou stvůrou“. C. k. PMV/R z 29. září varovalo před výskytem letáků vyzývajících k národnostnímu ohraničení jihoslovanských zemí.

V Prezídiu Ministerstva vnitra se nachází zajímavý spis ministerské komise ministerstva války o rusofilských tendencích v Lysé nad Labem zaslaný 11. července 1918 c. k. místodržiteli v Praze o zprávě z novin Grazer Zeitung zaslané PMV/R o okázalém sbratřování českého obyvatelstva na nádraží v Lysé nad Labem s propuštěnými ruskými válečnými zajatci vracujícími se zpátky do vlasti, ve které se mj. uvádí: „Jak daleko jde přátelství Čechů s Rusy a jak je prospěšné, to bylo možno vidět a 12. června v Lysé nad Labem a přesvědčit se o tom. Tam přijel 12. června transport Rusů (zajatců), kteří se vraceli do vlasti. České obyvatelstvo doprovázelo Rusy k nádraží, přičemž se setkali s českou kapelou. Když Rusové nastupovali do vlaku, hrála kapela české národní písně, obyvatelstvo slavilo s Rusy opravdový sbratřovací svátek. Rusové drželi dívky v náručí a líbali je. Děvčata plakala, Rusové jásalí. Byl to ruch slyšitelný široko daleko“. Místodržitel byl seznámen s průběhem věci a co nejdříve a v každém případě bude zpraven o přijatých opatřeních.

Ve fondu Ředitelství pošt a telegrafů je dopis z 25. května 1918 týkající se snahy o zabránění sbírkám na československé dobrovolníky v Rusku, protože se jim „prý od roku 1917 podařilo získat 1 milión rublů a postavit celou divizi“. A také zpráva z 12. června 1918 se zprávou „o velezrádné mapě Evropy podle posledních aspirací jenerála Garibaldiho“. Na mapě je část Rakouska připojena k Itálii a je zde zakreslen nezávislý československý stát.

Můžeme sledovat i korespondenci politicky nespolehlivých osob např. JUDr. Karla Kramáře, T. G. Masaryka, Rudolfa Piláta, JUDr. Jaroslava Preisse, JUDr. Josefa Scheinera atd.

Jedna ze složek obsahuje opis zprávy zaslané odd. generálního štábu c. k. vojenského velitelství v Praze mj. c. k. místodržiteli o šíření vysoce velezrádných rozhovorů prostřednictvím bezdrátového telegrafu spolu s upozorněním na existenci tajných radistanic. Následuje několik oběžníků zaslaných c. k. prezídiem místodržitelství panům přednostům okresních hejtmanství, panu dvornímu radovi a veliteli c. k. policejního ředitelství v Praze a panu starostovi v Liberci o šíření vysoce velezrádných rozhovorů prostřednictvím bezdrátového telegrafu a upozornění na existenci tajných radiopřijímačů a soukromých radiostanic. Je tu i agenda s podřízenými úřady a s vojenským velitelstvím v Litoměřicích. Jedná se o období duben – červenec 1918.

Další skupina se týká národnostních vztahů. Od jiných se odlišuje anonym s urážkami Čechů, jmenovitě pražského starosty JUDr. Karla Groše a T. G. Masaryka. Češi jsou označováni za „bandity na rakouské půdě“. C. k. nadstrážmistr J. Nohejl spatřil dne 8. června 1917 na domě č.p. 379 v Klicperově ulici na Královských Vinohradech inkoustem napsaná velezrádná slova: „Čechové, doražte Rakousko“ a „Čechové, doražte skomírající Rakousko!“

Další anonymy obsahují stížnosti na německé barbarství, výzvu ke sjednocení Čechů, kteří nemají bojovat za slávu Němců. Protestují proti rozpuštění učitelských spolků české národnosti. Je vyjádřena averze vůči Němcům : „Vy všichni, kteří tvoříte tu pestrou skupinu lačných pokrytců kolem stupňů Vaší zatemnělé vlády nejste hodni ani české sliny, tím méně můžete dnes požadovat, aby se se za vás český národ obětoval a za Vaší slávu vykřvácel. Čím Vám, bídáci němští, (sic!) ublížil Čech, že s ním nakládáte jak s okopaným psem, kterému byste neváhali ještě po smrti kůži přes hlavu stáhnout?“

Následuje vyhrožování předsedovi vlády, jestli se vydá německé jazykové nařízení ať se připraví na tu cestu Stürkovou. (sic!). A jinde... „aby nestřílel do lidu jako v Plzni“ spolu s kritikou špatných duševních a morálních kvalit úředníků, šledriánu a nedostatku ovoce a utiskování Čechů. Ti prý jsou nejloajálnějším národem v Rakousku a Němci jsou velezrádci usilující dostat Rakousko do vazalství Německa a tak zničit jeho ráz a samostatnost.

Hlad byl velkým problémem, a proto se k němu vztahovalo stále se opakující vyhrožování císaři a císařovně a protesty poukazující na nedostatek potravin a jejich domnělé zatajování. Opakovaly se i hrozby místodržiteli a jeho manželce, německému císaři, rakouskému císaři a císařovně, provolávání slávy české republice, stížnosti na zásobování speciálně na nedostatek cukru a vývoz potravin do Německa. Jiný nápis na Jungmanově náměstí hlásal: „Pryč s Rakouskem, dejte nám chleby“.

Příznačným svědectvím doby je dopis deníku Právo lidu s textem, že lidé umírají hlady a takový život nemá cenu, nebo stížnost psaná jménem dělnictva v Praze, plzeňské Škodovce, Liberci, Mostě, o tom, že dělníci trpí hladem a místodržitel bude v krátké době poslán „na pravdu boží“.

O zásobovací situaci na konci války vypovídá i dopis z tehdejšího města Nuslí z 22. února 1918 – „Pane místodržiteli. V Nuslích máme v aprovizaci úplně černou mouku, která není ani pro dobytek. Já vím že Vy byste takovou nežral a také nežere- te, a proto je vám válka sportem a zábavou, poněvadž máte všeho dost. Chcete nás bídáci umořiti hladem, vrahové a lupiči lidského zdraví?“

Druhý leták upozorňuje „soudruhy, že v nejúrodnější a nejbohatší zemi české je hlad, potraviny se vyvážejí do Německa a militarističtí padouši staví na ulicích stroj- ní pušky“. Do souboru patří také blok potravinových lístků jako korespondenční lístek adresovaný českému místodržiteli s textem: „že máme málo žrádla posíláme pro vašeho kadla“ ze dne 4. června 1918.

V dalších anonymních dopisech se opakují stížnosti na malé bochníčky chlebové náhražky, z které se nedá vůbec vyžít. Je připojena výzva, aby místodržitel dal chléb alespoň dětem. 31. července 1918 našel strážník K. Šandera na zdi Staroměstské radnice pod orlojem na kusu kartónu následující nápis „Kde půl chleba, tam žádná horlivost, kde žádný chléb, tam žádná povinnost. Hlad rodí zlo a nelze zabraňovat, my práci zastavili, smrt bude pokračovat“ S podpisem „Apoštolové“. Podobným ano- nymem je stížnost „dělnictva“ na nedodržování minimální dávky chleba a návrh na potrestání příslušných činitelů podle stanného práva“.

Anonymní a výhružné dopisy byly zasílány také pražskému starostovi JUDr. Kar- lu Grošovi. Anonym z května 1917 vytýká starostovi špatnou organizaci zásobování v Praze, zároveň vyhrožuje umístěním bomby do kasáren na Karlově náměstí, „ne- boť tam se prý dějí všechny nepravosti“. Autora dopisu se nepodařilo vypátrat. Na- chází se tu i dopis z května roku 1917 adresovaný „Slavné administraci Práva lidu k rukoum Pana Dr. Soukupa v Praze II. Lidový dům Hybernská ul.“ vyčítá „sociál- ním předákům“, jak to že teď, kdy lid hyne hladu ve frontách do rána do večera a nedočká se ani chleba, proč nekřičí, když dříve, kdy bylo všeho dost, křičeli. Vy- hrožoval jim odplatou: „Vy lumpové, všechny Vás pověsit jediný Adler je charakter“. Loučil se slovy: „na schledanou soudruhy“ „Váňa“. Adlerem je míněn Fridrich Adler, syn předáka rakouské sociálně demokratické strany, který dne 21. října 1916 spáchal ve Vídni v hotelu Meissl a Schadn atentát na rakousko-uherského ministerského před- sedu hraběte Karla Stürgkha.

Neutěšené poměry panovaly i mezi dělníky ve zbrojních továrnách. Konkrétně se jedná o výhružný dopis generálnímu řediteli Dr. Emilu Kolbenovi ve Vysočanech ze 2. srpna 1917. Anonym mu psal, že se vzdal ústního styku s dělnictvem, takže jediná možnost dorozumění s ním je písemný styk, což je pro dělníky výhodné, neboť jim nehrozí nebezpečí trestu. Uváděl, že toto je první psaní, které upozorňuje na přání lidu a možné nebezpečí, kterému se vystavuje, půjde-li nadále ostře proti jeho zá- jmům. „Vox populi, vox Dei“. Dopis je doplněn soupisem dělnických požadavků: a/ aprovizační – „továrna sama nezajistila ani zbla, i když ohlásila na 1. květen dokona- lou aprovizaci.“ Dále je v požadavcích, aby potraviny zakoupené v továrním konzumu si každý mohl brát volně do továrny. b/ mzdové požadavky – obsahují stížnost na

to, že dělníci jsou placeni ve starých mírových cenách a při tom si s bídou vydělají na živobytí a akcionáři dostávají dividendy vyšší o 30%. Též byl vznesen požadavek, aby cena práce stanovená pro dobu míru byla zrušena a aby byly zavedena stálá týdenní mzda, jež by odpovídala ujednání s vídeňskými dělníky a to tak, že by svobodní dělníci dostávali 50–70 K a ženatí 60–90 K. V případě nesplnění dělnických požadavků vyhrožoval neznámý pisatel „nahodilým“ výbuchem či požárem. S Podpisem: „Anonymus – smýšlení Vašeho dělnictva“ Vyšetřovatelé mj. zjistili ve spise zaslaném dne 15. srpna 1917 c. k. státnímu zástupci, že dopis byl psán na psacím stroji typu Ideal, nacházejícím se v této továrně, která vyráběla tyto psací stroje v tisícových sériích. Dále informují o tom, že pisatelem dopisu podle stylu byl zřejmě inteligent.

Poměrně rozsáhlý je soubor anonymních výhružných dopisů adresovaných c. k. českému místodržiteli hraběti M. J. von Coudenhove v letech 1917–1918. Bylo v nich např. vyhrožováno místodržiteli i „jiným“ vraždou, protože prý prodává potraviny do Německa, za což dostal 6 miliónů korun a „my tu hyneme a umíráme hladem“. Signováno: „dělníci sociální demografie v Praze Daňkofka a u Kolbenofki a českomoravští“. Místodržitel byl vyzýván k abdikaci, protože škodí zájmům českého národa, jinak bude zavražděn. Podle pisatelů dochází ke strádání lidí, malá skupina nahore se obohacuje. Stále se opakovalo obviňování místodržitele ze špatného zásobování zdůrazněné vyhrožováním, že bude vyhozena do povětří budova místodržitelství i s místodržitelem. Výhružky doplňují slova o bídě českých rolníků a lidu, který zatím umírá hladu. Následují výzvy místodržiteli k odstoupení, neboť míra utrpení už se dovršila“. Místodržitel hrabě M. J. von Coudenhove a vládní rada Dr. O. Kunz měli abdikovat, nebo se postarat o zlepšení zásobování a zamezení vývozu potravin. V opačném případě jim bylo vyhrožováno fyzickou likvidací. Je připojen dopis se stížností na velký hlad a požadavek zásobování alespoň kukuřicí. Jinak otráví pisatel vodovod na celé Malé Straně. Domnělou odesílatelkou dopisu měla být podle zpáteční adresy: Marie Kudláčková v Žižkově, obchodnice s potravinami, hokynářský krám, náměstí Komenského. Skutečný pisatel(ka) nebyl(a) nikdy vypátrán(a).

Vládnímu radovi Dr. O. Kunzovi c. k. policejnímu řediteli v Praze došla řada anonymních dopisů. Jednalo se např. o stížnosti dělníků na špatné zásobování s textem „sytý hladovému nevěří“. Objevila se stížnost na policejní perzekuci českého národa s výhružkou o splacení všech křivd na něm spáchaných. V neposlední řadě obviňování vládního rady Kunze, že „jako Němec nepřeje českému národu a nechal vyvézt čtyřicet vagónů brambor do Němec“. „Prý došlo k poněmčení policejních úřadů, ale válka bude ještě prohraná!“ Náleží sem i složka týkající se Ringhofferovy továrny na Smíchově. Pisatelé anonymního dopisu vyhrožovali vypálením továrny a vyhozením truhlárny a barvírny do vzduchu. Dle přípisu C. k. zemského trestního soudu ze dne 19. prosince 1917 č. VrXXIII 8841/17 zaslaného c. k. policejnímu ředitelství v Praze bylo trestní řízení proti neznámému pachateli 13. prosince 1917 podle par. 412 přerušeno. V jiném dopise nalezeném dne 27. listopadu 1917 na Smíchově před domem č. p. 1066 domácí pracovníci pí. M. Fischerovou a předaným komisaři poli-

cejního okrsku F. Kubišovi vyhrožoval jakási Leonora Mrc také vyhozením Ringhofferovy továrny do vzduchu a tím, že se potáhne na Malou Stranu k místodržiteli. Píše také, že její děti mají hlad. Přípis ze dne 29. ledna 1918.

Policejnímu komisařství na Královských Vinohradech je adresována další skupina dopisů. Objevily ze zde opět stížnosti na mizerné zásobování a dotazy typu, zdali také císařská rodina má pro své děti kukuřičný chléb a místo mléka vodu. Urážky mířily na habsburský dům a byly místy vysloveně vulgární; vyhrožovalo se fyzickou likvidací císaři Karlu I. a německému císaři Vilémovi. Uváděl se tu příklad ruského cara Mikuláše II. a bolševiků s přáním „Všeho do času“ Objevily se i urážky policejního komisaře Klímy: „Ten váš vyžraný Klíma dostane metál, řád zlatého za zásluhy své činnosti při Vinohradské policii a pak za to, že tak dobře žere“.

Další zpráva z Podbořan z 28. listopadu 1917 upozorňovala na zprávu od c. k. zpravodajské ústředny ve Feldkirchu o českém nápisu na vagóně firmy Schenker a Comp. adresovaném Skloexportu Západočeského sklářského a dřevozpracujícího průmyslu a. s. v Kryrech/ Kriegern/ u Podbořan: „Nemáme co jíst, boty dřevěné a šaty papírová: teď, abysme topili dřeváky“.

K žádnému z uvedených okruhů nelze zařadit řadu dalších zajímavých zpráv:

Policie zadržela skupinu občanů v Uhříněvsi, kteří psali na plakáty velezrádné nápisy. Další autor anonymu oznamoval, že v budově c. k. reálného gymnázia v Praze byly vyvěšeny manifesty Jeho Veličenstva a hned nato byly strženy. Pisatel odsuzoval tento hnusný čin – 17. října 1917.

V prezídiu policejního ředitelství se nachází upozornění na nepřátelské letáky v Karlových Varech, udání na neloajlní rozhovor v hostinci na Královských Vinohradech. Jeden anonym upozorňuje na tajné skladiště zbraní v Praze s přípisem, že následným policejním vyšetřováním nebylo nic zjištěno. Policejní agent F. Krůta upozornil na podezřelý článek v novinách Národní Politika vyzývající k peněžité sbírce na český spolek „Matice školská“. Zájem policie vzbudil i egyptský astrologický inzerát v novinách Prager Tagblatt ze dne 4. února 1917.

Období první světové války patří k nejvýznamnějším mezníkům našich novodobých dějin. Blíží se 80. výročí vzniku Československa rok 1998. Proto je jistě zajímavé sledovat ohlasy na válečné události mezi širokými vrstvami obyvatelstva na základě dochovaných anonymních dopisů, letáků i spisů týkajících se velezrádných nápisů, které se nacházejí se ve fondech Státního ústředního archivu v Praze. Rozbor zachovaných dokumentů samozřejmě nemůže být nějakým reprezentativním výzkumem, ale přece jen do určité míry zachycuje postupně se vyhrocující vzrušenou atmosféru doby, jež vedla k velkým politickým, hospodářským i sociálním změnám ve střední Evropě po první světové válce.

Z excerpovaných dokumentů je vidět, jak s dalším pokračováním války stále více sílilo protiválečné smýšlení českého, a do jisté míry i německého civilního obyvatel-

stva i vojáků. V mnohých anonyech i letáčích se stále objevoval i požadavek okamžitého ukončení války, doplňovaný výhrůzkami různým vládním a veřejným činitelům počínaje císařem Karlem I. a dalšími členy habsburské rodiny přes německého císaře Viléma II., českého místodržitele hraběte M. J. von Coudenhove, pražského arcibiskupa P. Huyna, pražského primátora JUDr. K. Groše, pražského policejního ředitele vládního radu Dr. O. Kunze až po policejního komisaře Klímu na Královských Vinohradech. Velmi častým tématem anonymních dopisů i letáků je i hlad a špatné zásobování – např. dopis F. Soukupovi a Právu lidu, nebo dopis Dr. E. Kolbenovi.

Ze zpracovaných materiálů je možno mezi českým obyvatelstvem pozorovat silné tendence protihabsburské, protiněmecké a do jisté míry i protimonarchistické a antiklerikální. Na druhé straně jsou zřetelné silné vlivy rusofilské. Jen zcela výjimečně se objevuje několik anonymních dopisů vyjadřujících podporu císaři Karlu I., vládě a místodržiteli M. J. von Coudenhove. Z uvedených dokumentů je možno zcela zřetelně vidět, jak v průběhu let 1917–1918 stále sílil odpor českého obyvatelstva k válce, na což mělo velký vliv jeho materiální strádání, hlavně velké nedostatky v zásobování. Podpora válečných cílů monarchie mezi obyvatelstvem byla minimální. Ovlivňovaly to pochopitelně i další faktory, jako byl vývoj situace na frontách, revoluce v Rusku i změna politiky států Dohody ve vztahu k Rakousko-Uhersku. Podstatné bylo i to, že došlo k hospodářskému kolapsu monarchie. Velký význam měly i komplikované vztahy mezi jejími jednotlivými národy a zesílení domácího i zahraničního odboje Čechů, Slováků, Poláků, Chorvatů, Slovinců i jiných národů. To vše pak vedlo ke zhroucení a následnému rozpadu Rakousko-Uherska.

PŘÍLOHY:

1. Policejní hlášení c. k. vojenskému velitelství a prezídiu Českého místodržitelství v Praze z 28. března 1917 o nálezu nápisu na otevřených pisoárech na náměstí Jiřího z Poděbrad dne 23. března 1917
PP 1906–1920, sg. A 15/1, čj. 6867 pr./1814 St. P., folio 1300, k. 82
2. Policejní zpráva určená c. k. vojenskému velitelství a prezídiu Českého místodržitelství v Praze ze 17. dubna 1917 pojednávající o velezrádném nálezu na pisoaru kláštera v Emauzích objeveném 25. února 1917
PP 1906–1920, sg. 4 15/1, čj. 5306 pr./1316 St. P., folio 838, k. 82
3. Udání Marie Seidlové z ulice Nad královskou oborou č. 203 na Marii Širmachrovou ze Žižkova zaslané státnímu návladnictví trestního soudu v Praze a 23. listopadu 1917 postoupené prezídiu Policejního ředitelství
PP 1906–1920, sg. A 15/1, čj. 18619 pr./6159 St. P., folio 844, k. 82

Příloha 1

Betreffend:
Hochverräterische Aufschriften

Zl. 6867 pr.

1814 St. P.

An den ,Herrn Militäranwalt des k.u.k. Militärkommandan-
ten

in

P R A G.

Der k.k. Sicherheitswachmann Rudolf ŽELINA zeigt ha. an ,dass er am 23. März 1917 um 3/4 1 Uhr nachmit- tags auf der Wand im öffentlichen Pissoir/ auf dem Georgs- platze in Kgl. Weinberge mit Bleistift geschriebene Sätze und zwar:

- " Kam se sere Německo na Čecha "
- " Německo leze ke kříži "
- " Chvála Rusum "
- " Rusové nedejte se "
- " Hanba Německu "
- " Vilém německý je vůl korunovaný "
- " Vůl je Vilém-fand. "

Die hochverräterischen Aufschriften wurden sofort von dem erwähnten Wachmanne beseitigt.

Hievon beehre ich mich mit dem Beifügen die Mitteilung zu machen ,dass die ha. nach dem unbekanntem Täter eingeleitet en Nachforschungen erfolglos geblieben sind.

II. Expedition .

Betreffend:
Hochverräterische Aufschriften.

~~xxxxxxx~~

An das

k.k. Statthaltereipräsidium

in

P R A G .

Anbei erlaube ich mir eine Abschrift der unter einem an den Militäranwalt des k.u.k. Militärkommandanten erstatteten Anzeige in Vorlage zu bringen.

28.3.1917.

accl. Abschrift der Expedition I.

Stoumiz

Mdt . 28.3.Sowa.

Expedt. _____
Conf.

Zl. 5506 pr.
---1316 St/P---

A
75
7

Hochverräterische Aufschrift.

An den Herrn

MILITÄRANWALT DES K.U.K. MILITÄRKOMMANDANTEN

in

P R A G .

Am 25. Febrer 1917 gegen 1/2 11 Uhr vormittags machte ein unbekannter Soldat den k.k. Sicherheitsoberwachmann Adolf Ležák ^{Swan} aufmerksam, dass am Pisseire im Emauskloster mit Tintenstift eine hochverräterische Aufschrift geschrieben stehe. ^{Herrn Ležák} Derselbe begab sich sofort an den genannten Ort und fand tatsächlich die inkriminierte Aufschrift: "Kluoi kněžský ^{af} jdou též na vojnu, až to Rusko porazí, bude po klerikálech, hanba Rakousku, Německu. Sláva Rusku třikrát sláva, sláva, sláva, to se vám nevyplatí!"

Die dort am Damenabborte angestellte Bedienerin Anastasie Keller, 48 Jahre alt, nach Prag zuständig, Schneidersgattin, in Radlitz wohnhaft, gab an, dass sie am Tage zuvor eine ^{ähnliche} Aufschrift gefunden habe, ^{eingef} jedoch mit Wasser abwusch.

Hievon geschieht ~~mit~~ mit dem Beifügen die Mitteilung dass die ha. nach dem unbekanntem Täter eingeleiteten Nachforschungen erfolglos geblieben, sind.

17.4.1917.

II. Expedition .

Hochverräterische Aufschrift.

7

An das

k.k. Staathaltereipräsidium

in

P R A G .

Anbei erlaube ich mir eine Abschrift ^{ders} ~~die~~ unter
einem an den k.k. Militäranwalt des k.u.k. Militärkommandanten
erstatte Anzeige zur Kenntnisnahme vorzulegen.

18.4.1917.

accl. Eine Abschrift der
Expedition I.

G. H. ...
22/4

md.1/5 1917 WLT.

Exped. *...*
1/5 1917

Zl. 18619/pr. A

6189 St. R. 15

I

Die k.k.Staatsanwaltschaft in Prag übermittelt mit der
Zuschrift vom 29/10.1917 St.11183/17-I nachfolgenden Brief:

Slavné

státní návladnictví trestního soude

v P R A ŽE

Já níže podepsaná činím trestní oznámení na
Marii Širmachrovou ze Žižková Roháčová ul. čís.333 III
posch.že při rozhovoru o drahotě se vijádřila proti Jeho
Veličanstvu německému Císari že je vše toho vinen té
drahoty ten německý ten pes, jen ho zabít. Já kdybych
mohla tak ho zabiju sama to řekla ještě před jednou svěd-
kyní kterou budu jmenovat až při mém výslechu.

Znamenám se hluboké uctě

oddaná Marie Seidlová

nad Král-Oborou č. 203

Marie SEIDL, wurde protokollarisch einvernommen um g b
Nachstehendes an:

Am 12. Oktober 1917 ging ich zu meinem Vater
Emil Schmiedt, Korrekteur der „Národní Politika“ in Žižkow
Roháčová Nro.333 wohnhaft, welcher schon einige Jahre
mit Marie Schiermacher? Mutter von 4 Kinder n/ im Konku-
binat lebt. Der Zweck meines Besuches war der, von meinem
Vater eine Geldunterstützung zu erbitten, weil ich eine
Kriegsheirat machen wollte. Nachdem zwischen mir der
Konkubine meines Vaters das Verhältnis sehr gespannt war,
und ich nicht sicher war, ob vielleicht diese nicht eine
Gewaltätigkeit an mich verüben möchte, nahm ich mit mir
Frau Marie MELICHAR in Žižkow Riegergasse 37 wohnhaft.
Mein Vater versprach mir eine Geldunterstützung. Darnach

hatten wir über die jetzige Teuerung gesprochen, wobei die Schiermacher die Bemerkung machte, dass der Deutsche Kaiser an allem Schuld ist und dass sie ihn gleich ermodern möchte. Wie ich vom Vater den Ehering nach meiner Mutter verlangte, weil ich mir ihn vom Pfarrer segnet lassen wollte, bemerkte Schiermacher, Vy myslíte, že je to všeočko to posvěcení těch černých. To není vždycky šťastné na to jejich svácení se jim jen vys..t.

Die Schiermacher gab protokollarisch an, dass sie überhaupt über den deutschen Kaiser nicht gesprochen hatte und die Seidl bloss aus Rache gegen Sie, weil sie mit dem Vater derselben lebe, gemacht hat.

Der Vater der Seidl Schniedt gibt an, dass die Seidl eine moralisch gesungene Person ist, welche sich ihm rächt, wie sie nur kann. Schiermacher hatte keine Bemerkung über den deutschen Kaiser gemacht.

Die Marie Helichar gab hier an, dass sie schwerhörig ist und gar nichts gehört habe, was man bei Schniedt gesprochen habe.

IN FORTSETZUNG des ORIGINALAKTES

Wird der

K. K. STAATSAWALTSCHAFT

in

PR A G

samt den diesbezüglichen Protokollen und dem Briefe zur weiteren Amtshandlung übermittelt.

accl. 4 pol. lagen.

Mdt. 23.11.1917.

Am 23. November 1917.

Expedt.

27. / 11. 17.
Conf.

ZUSAMMENFASSUNG

ÖFFENTLICHE MEINUNGSÄUSSERUNGEN IN BÖHMISCHEN LÄNDERN 1917–1918

Jan Krlín

Die Zeit des ersten Weltkrieges gehört zu den bedeutesten Zeiträumen unserer neuesten Geschichte. Es ist deshalb sicher interessant, wie die breiten Bevölkerungsschichten auf die Kriegsereignisse reagierten: das beweisen z. B. anonyme Briefe, Flugblätter und Akten über hochverräterische Inschriften, die in Archivbeständen des Staatlichen Zentralarchivs Prag aufbewahrt werden. Die Analyse solcher betreuten Dokumente kann selbstverständlich nicht repräsentativ sein, doch im gewissen Masse widerspiegelt sie die sich allmählich zuspitzende und erregte Atmosphäre dieser Zeit, die grosse politische, wirtschaftliche und Sozialänderungen in Mitteleuropa nach dem ersten Weltkrieg verursachte.

Aus den erwähnten Dokumenten geht hervor, wie sich die tschechische Gesinnung währen des Kriegsvorganges entwickelte und immer höhere kriegsfeindliche Richtung zunahm; dazu kann man in gewissem Masse auch die deutsche Zivilbevölkerung und den Soldatenstand zählen. In manchen anonymen Schriften und Flugblättern erscheint immer deutlicher die Forderung, den Krieg sofort zu beenden. Diese Forderung nahm drohende Haltung gegenüber verschiedenen öffentlichen und Regierungsrepräsentanten, mit dem Kaiser Karl I. und anderen Mitgliedern der habsburgischen Familie anfangend über den deutschen Kaiser Wilhelm II., den böhmischen Statthalter Grafen M. J. Coudenhove, Prager Erzbischof P. Huyn, Prager Primator JUDr. Karel Groš, Prager Polizeidirektor Regierungsrat Dr. G. Kunze bis zum Polizeikommissär Klima in den Königl. Weinbergen. Der herrschende Hunger und allgemein schlechte Lebensmittelversorgung wurden zum überwiegenden Thema dieser anonymen Schriften und Flugblätter (siehe z. B. die Briefe an F. soukup, an die Zeitung Právo Lidu oder an Dr. E. Kolben).

In den bearbeiteten Materialien kann man unter der tschechischen Bevölkerung auch starke antihabsburgische Tendenzen (sowie die antideutsche) und im gewissen Masse gegenmonarchistische und gegenklerikalische Gesinnung feststellen. Dem gegenüber erscheint starke russenfreundliche Zuneigung. Nur ausnahmsweise findet man einige anonyme Briefe, in denen man Sympathien für den Kaiser Karl I., für die Regierung und den böhmischen Statthalter von Coudenhove zum Ausdruck kommen. Erwähnte Dokumente zeigen deutlich, wie in den Jahren 1917–1918 der Widerwille der tschechischen Bevölkerung gegen den Krieg immer stärker mit anwachsendem materiellen Leiden, vor allem infolge der grossen Versorgungsmängel verbunden wurde. Kriegsziele wurden von der Bevölkerung minimal unterstützt. Ihre Haltung

beeinflussten begreiflicherweise auch andere Faktoren: Kriegsentwicklung auf dem Kampfplatz, die russische Revolution sowie auch politische Änderung der Bündnistaaten gegenüber Österreich-Ungarn. Dazu beitrug wesentlich der wirtschaftliche Kollaps der Monarchie. Neben diesem waren auch von grosser Bedeutung gegenseitig komplizierte Beziehungen der einzelnen Nationen in der Monarchie und verstärkter in- und ausländischer Widerstand der Tschechen, Slowaken, Polen, Kroaten, Slowenen und anderer Nationalitäten. Das alles führte zum nachfolgenden Zusammenbruch und zum Zerfall der Monarchie Österreich-Ungarns.